

Fra forsamlingshus til sognegård

Den 22. april 1885 udsendte kultusminister Jacob Scavenius det såkaldte Æmundkurvscirkulære, der forbød skolelærere at deltage i agitation mod regeringen. Det var en af de love, der tillod konseilpræsident Estrup at regere landet mod et flertal i Rigsdagen. Målet med loven var at stoppe den regeringsfjendtlige bølge der gik over landet, og som skolelærerne mentes at tilhøre. Loven fik den ekstra effekt, at de mange foredrag, der var begyndt at blive afholdt landet over, ikke længere kunne foregå i skolestuerne. Man skulle altså se sig om efter alternativer, og mange steder blev det startskuddet til opførelsen af de første forsamlingshuse.

I de første år havde loven ingen betydning i Idom, men med oprettelsen af Idom Foredragsforening i 1892 begyndte problemerne. Ifølge visse kilder, var især præsten i Idom der var imod foredragene, så det var nok ikke tilfældigt, at man valgte en grund lige over for præstegården, til at opføre et forsamlingshus i 1894. Bygningen blev opført som et fællesprojekt, hvor man kunne tegne anparter, og dermed blive medejer. Huset blev overvåget af en valgt bestyrelse, der stod for udlejning og regnskab. Men ikke rengøring, idet der i regnskaberne er jævnlige udbetalinger til lokale kvinder for rengøring. De første år vi har regnskaberne bevaret er de Stine Didriksen der har arbejdet, og her har man enkelte gange tilføjet opfyrdning og holde lamperne i orden. Fra 1917 har først Inger Christensen og så Kristiane Møller arbejdet, inden Margrethe Iversen overtog hvervet i 1922 frem til ca. 1950.

Margrethe Iversen med personale.

Sammenlignet med den nuværende sognegård var det lille og primitivt, især taget i betragtning, at der dengang som regel var mindst lige så mange deltagere til de forskellige arrangementer, som i dag. Til f.eks. bryllupper, sølvbryllupper og lignende, var det ikke ualmindeligt med omkring 150 deltagere. Men tiden var en anden og kravene til faciliteterne mindre.

I Idom foredragsforenings 100 års jubilæumsskrift gav Ingrid og Christen Andersen, Røghilde en beskrivelse af huset: *Det første forsamlingshus i Idom havde kun én indgangsdør. Den førte ind i en lille gang på ca. 8 m². Det meste af vægpladsen var anvendt til døre, så der var ikke megen plads til overtøjet, som blev hængt på nogle meget store knager. Med flere lag på hver knage, blev rummet endnu mindre. Gik man videre til den store sal kom man ind i et rum, som nok var det eneste, der selv efter vor tids forhold, der havde en rimelig størrelse.*

Man kunne anbringe 3 rækker - godt nok temmelig smalle - borde og dertil hørende bænke på langs i salen.

Men der kunne presses mange folk sammen på disse bænke, hvoraf en del var uden ryglæn. De yderste bænke var sat op mod væggen, så det lavede en del postyr, hvis en eller anden måtte forlade bordet i et uopsætteligt ærinde. I reglen drak man vand til maden, men det kunne være så flot, at der også var sodavand på bordet.

Ved private fester, blev der serveret af unge piger fra sognet. De fik hjælp af et par unge mænd, som tog sig af de tungeste opgaver de såkaldte *Åskaffere*". Dette arbejde var naturligvis ulønnet, da det nærmest var en ære, at blive bedt om at hjælpe til ved en fest. Fra dengang vi deltog, mindes vi nu også, at vi havde det sjovt. Når bordene var ryddede og sat væk, deltog vi også i festen på lige fod med de øvrige gæster.

Natmaden, aftenkaffen, eller hvad man nu bød, blev indtaget i det rum, vi lidt flot kalder *Åden lille sal*". En stue på omkring 25 m². Der var vel plads til ca. 30 personer ad gangen, så det kunne nemt blive ud på de små timer, før de sidste blev færdige til at tage hjem.

Køkkenet var lille, nok højest 10 m². Det store komfur med de dertil hørende brænde- og tørvekurve optog en stor del af pladsen. Derudover indeholdt køkkenet et enkelt bord og masser af hylder på væggene. Ved private fester, var der i reglen to kogekoner. Det var oftest de samme to dygtige damer fra sognet. De tog af og til et lille skænderi - eller skældte ud på personalet, men det betød ikke noget, og stemningen var som regel god, skønt de stod i os og damp og knap kunne se hinanden. I dag undres man over, at de kunne lave særdeles god mad under så primitive forhold.

Der var intet bryggers, så det brugte service blev båret over i præstegårdens vaskehus, hvor der var fyret op under gruekedlen, og et par koner klarede opvasken. Toiletforholdene var meget dårlige. Det bestod i al enkelthed af et enkelt WC på nordsiden af huset i et af dem med tremmer i døren. Men heldigvis var der en hyggelig lille skov bag huset, hvor der var plads nok!

Dengang var der kun få biler i sognet. Langt de fleste deltagere i arrangementerne ankom på cykel. I dag kan man ved at tælle bilerne næsten regne ud, hvor mange deltagere, der er. Dengang talte man cyklerne, der lå oven på hinanden op ad huset.

Det ældste eksisterende billede af Idom Forsamlingshus.

På Lokalhistorisk Arkiv i Holstebro opbevarer man en regnskabsbog for Idom Forsamlingshus fra begyndelsen af 1900tallet. Heraf fremgår, at der blev afholdt forbavsende få offentlige arrangementer i huset om året, fem-syv andre arrangementer. Foredragsforeningen må have afholdt mange foredrag i forsamlingshuset, men bidrager ikke med husleje, kun ølys og varme! Der er stort set ingen private fester i huset de første mange år, bortset fra enkelte begravelser. Selvom det var normalt at holde private fester i hjemmet, ville man forvente bare enkelte private arrangementer.

Regnskabsbogen er også en kilde til en række lokale foreninger, der ikke længere eksisterer, som Idom-Råsted Mergelselskab, Idom Sangforening, Idom Jagtforening, og Idom Skakklub. Og under Anden Verdenskrig lagde huset også lokale til et møde i Idom Luftværnsforening.

Også Idom Vestre Transformatorforening holdt oplysningsmøde i forsamlingsgården i 1936. Bestyrelsen har formodentlig set en stor fordel i at få indlagt strøm i bygningen, til erstatning for de gamle petroleumslamper. Rengøringen af disse, samt anskaffelse af nye lampeglasser, er en fast post på budgettet i forsamlingshusets første årtier. I 1939 betaler man for første gang penge til Idom Vestre Transformatorforening, afdrag for udgifterne til at få trække strøm ud til Idom. Samme får Alfred Priess i Vinderup 83, 25 kr. for lamper. Derudover har man betalt 72,44 kr. til Idom Vestre Transformatorforening, tilsammen over 155 kr. ud af en årlig omsætning på bare 609, 51 kr! Så hjælper det ikke meget, at man solgte de gamle lamper for 22 kr.

Maren og Knud Iversen fortæller om arbejdsgangen i det gamle forsamlingshus: *Foruden foredragsforeningen og ungdomsforeningens møder dannede forsamlingshuset rammen om en stor del af de private fester i Idom. Der blev holdt bryllupper, begravelser o.l. samt juletræsfest, nytårsfest, karlegilder og den slags. Det krævede alt sammen en indsats, for at få forsamlingshuset til at fungere.*

For rengøringen af huset stod Margrethe Iversen, der også forestod madlavningen. Til de store fester, fik Margrethe Iversen gennem mange år hjælp af Agnes Møller. De begyndte arbejdet to dage før en fest, for alt var tillavet i huset. Brændsel - alt fra kvas til tørv - skulle medbringes. Dertil kom en halv gris, ti høns osv. for menuen var oftest suppe, steg, og dessert.

Hønsene blev kogt, grisen parteret og kød- og melboller naturligvis lavet, før man tog fat på desserten, der oftest var hjemmelavet fromage, saftbudding eller lignende. Til maden fik man vand, men senere vandt sodavand indpas og dertil havde Margrethes mand, Iver Iversen, denne bemærkning: "No blywer for gal! ska' de no server sodavand!"

Når kokekonen - eller kokekonerne havde rettet maden an på fadene, blev det overladt de 8-10 opvartere at sørge for gæsternes forplejning. Senere bar de samme servicet over i præstegården hvor det blev vasket af, før turen atter gik tilbage til forsamlingshuset. Alt dette arbejde var naturligvis gratis og nærmest en betroet tjeneste, da det kun var de kvikke unge, der kunne bruges til dette arbejde.

Medens dette arbejde blev udført, dansede gæsterne i den store sal f.eks. til Jensen og Ambyes orkester. I den lille sal blev der samtidig dækket op til kaffe, som blev indtaget i hold - ca. 30 personer afgang. Til "Årlegilderne" gik det lidt anderledes til. Her blev der serveret boller, hvedebrød, sandkage, lagkage og småkage alt sammen bagt af Margrethe Iversen.

Senere præster må have haft en mere positiv indstilling til forsamlingshuset, siden de tillod huset at bruge deres køkken til opvasken, når det var nødvendigt.

Huset blev opvarmet med tørv og oplyst af petroleumslamper. De sidste skulle rengøres regelmæssigt, hvilket optræder som et separat punkt på regnskabet hvert år. Derfor må det også have været noget specielt der fik Idom Venstrevælgerforening til at give en radio med højttaler til forsamlingshuset i 1929. Hvad det

skulle bruges til melder historien ikke noget om, men måske har de hørt transmissioner fra rigsdagsvalg?

I slutningen af 1930'erne stod det klart, at det gamle forsamlingshus var for utidssvarende mht. køkkenfaciliteter og toiletter. Det blev derfor besluttet at opføre et nyt på samme sted. Man oprettede interessentselskabet Ældom Forsamlingshus der skulle skaffe penge til byggeriet, og udstedte indskudsbeviser. Man fik indsamlet indskud for 23.000 hvilket var nok til at opføre det nye forsamlingshus. Byggeriet begyndte i 1944, sidst under Anden Verdenskrig, og startede med nedrivningen af den eksisterende bygning. Dette arbejde blev foretaget af sognet egne beboere, der også *øbortkørte ca. 250 læs jord fra grunden, medens omkring et hundrede læs mursten og andre sten er blevet kørt til Æ som Dagbladet kan berette i sommeren 1944.*

Med det nye byggeri opstod et problem. Den tyske besættelsesmagt havde annekteret en del bygninger i området til eget brug, men i Ældom ønskede man ikke tyske soldater i det nye byggeri. Man kunne forudse tyskernes snarlige nederlag som 1944 lakkede mod enden, og besluttede derfor ikke at færdiggøre byggeriet, før besættelsen var ophørt. Derfor blev træet til gulvene i det nye forsamlingshus gemt på Ældom Mejeri vinteren over, og først lagt lige før befrielsen.

I mellemtiden måtte man afholde møder og fester mm i gymnastiksalen (nedrevet 1956) oppe ved Ældom Kirke. Da Stinne Dideriksen i 1943 blev gift i Ældom Kirke blev festen afholdt dér, hvilket ikke var uden problemer. Pladsen var trang, de få knager der var til rådighed til overtøjet blev snart overfyldte og spærrede næsten den smalle gang ind til gymnastiksalen. Der var ingen køkkenfaciliteter, hvilket betød at maden skulle tilberedes andetsteds og bringes til huset i varm tilstand. Den efterfølgende opvask blev båret ned af bakken til Marinus Andersens hus (nuværende Burvej 10).

Det nye forsamlingshus var noget større end forgængeren og i modsætning til denne udstyret med et stort køkken og grovkøkken, gode toiletforhold og en stor scene. Det er denne bygning der står i dag, med en enkelt tilføjelse i 1968.

Bagvæggen i den store sal blev udsmykket med et stort maleri af Poul Rytter, der senere også skulle udsmykke Ældom-Råsted Centralskole. Det ses her bag festopdækning til et stort gilde. Desværre måtte billedet fjernes, da man under en senere ombygning i 1968 satte vinduer i gavlen. Samtidigt blev huset udvidet med endnu en festsal, adskilt fra den store sal med en foldevæg. Den lille sal var ideel til møder og arrangementer med færre deltagere. Før udvidelsen diskuterede man seriøst at nedrive det kun knap 25 år gamle hus, formodentligt fordi det var for lille til tidens arrangementer.

Gennem årene har der været en række lokale kvinder, der har været med til at definere forsamlingshuset som Edel Pedersen og Ellen Henriksen kunne fortælle, i ovennævnte jubilæumsskrift: *Mange personligheder har præget husets historie, en er allerede nævnt ovenfor, Margrethe Iversen. En vigtig person i huset er altid kogekonen, der meget ofte også stod for rengøring og i de senere år også udlejning.*

Helene

Ved Ingrid og Christian Andersens bryllup den 20. oktober 1950 hjalp Helene Jensen til i forsamlingshusets køkken. Det blev starten på en epoke - Helenes epoke, som varede til kort før hendes død i december 1979. Efterhånden blev hun en af de vigtigste personer i sognet. Skulle der være dåb, konfirmation, bryllup eller lignende, skulle Helene først spørges.

Ved foreningsfester var hun en uvurderlig støtte. Altid munter og hjælpsom. Klarede enhver opgave til alles tilfredshed. Engang efter dilettant med efterfølgende fest skulle opvasken og oprydningen klares. Det var ud på de små timer og trætheden meldte sig. I kådhed fik Helene en skefuld vand i hovedet. Hun tog udfordringen op, og snart var en vandkamp i gang. Helene sprang over borde og bænke med en spand i den ene hånd og en øse i den anden, og hele huset sejlede, men Helene var den kådeste af de kåde.

De sidste år hvor sygdom tog Helenes kræfter, begyndte Hilda Christensen som hjælper, og en ny epoke begyndte - Hildas epoke! Hilda har taget arven op, og er nu en uvurderlig hjælp i nutidens sognegård.

Helene med personale, heraf de fleste i den klassiske serveringsuniform, sort kjole og et lille hvidt forklæde. Fortidens amatørø personale, bestående af unge mennesker med forbindelse til festens hædersgæster er blevet erstattet af et mere professionelt korps.

Helenes 25 års jubilæum blev fejret i 1975 og til lejligheden blev der skrevet en lille sang:

VED HELENES JUBILÆUM!

mel. Bamses fødselsdag,

I
I dette kære gamle hus vi har en kogekone.
Du er hos os det store sus - er ej en skrap matrone.
Du i fem og tyve år
knoklet har, så det forslår.
Hip - hurra - Helene ja - du delt har vore kår.

2
I disse dage er det så, du "sølvbryllup" holder,
helt oplagt du det fejre må - med suppe og med boller.
Massevis af dejlig mad,
kommer fra Helenes fad,
Hip hurra - Helene ja - du gør os mæt og glad.

3
Vi siger tak, du "gode ånd" - for alt hvad du betyder,
med kærligt sind og villig hånd, du altid meget yder.
Godt vi har dig her i da',
hvor var festen blevet a'
Hip hurra - Helene ja - nu råber vi HURRA!!!!

Festen er ved at være forbi, og det er blevet tid for personalet til at slappe af med en

Hilda

Hilda Kristensen begyndte at arbejde i forsamlingshuset omkring 1970, først som opvasker under Helene. Hun overtog efterhånden flere og flere opgaver, og i 1979 afløste hun Helene som kogekone. De sidste år hun arbejdede i forsamlingshuset, stod Helene også for rengøringen, en opgave Hilda overtog. Som sine forgængere var hun ikke kun tilknyttet øhuset men gik også ud og lavede mad til fester i private hjem.

Sognegård

Hilda Kristensens epoke kom til at være stort set resten af husets eksistens som forsamlingshus. Første januar 1986 overgik huset til Holstebro Kommune og blev omdøbt til Idom Sognegård. Den daglige drift af huset blev overdraget til en bestyrer, hvilket blev Hilda Kristensen. En af grundene til at man ønskede at afhænde forsamlingshuset skyldes økonomi. Taget var utæt, og krævede en total udskiftning, og køkkenet kunne ikke længere godkendes af sundhedsmyndighederne uden en dyr ombygning. Efter Holstebro Kommune overtog

bygningen brugte de en del penge på at forny taget og renovere køkkenet. Kommunen havde desuden planer om en omfattende ombygning af huset med hensyn til adgangsforholdene, hvilket blev stoppet af en lokal modstand mod den sløjfning af scenerummet, det ville medføre.

Luftfoto af Idom Forsamlingshus 1956. Bemærk de åbne marker bag huset, hvor kommunen i 1973 udstykkede Estrupvej. I forgrunden kan man ane taget til den nyopførte Idom Centralskole.

I forbindelse med kommunens renovering blev garderoben i rummet over scenen nedlagt. Indtil da havde en trappe i entreen ført op til rummet over scenen, der havde været benyttet af sognerådet. Med Idom sognekommunes nedlæggelse i 1970 var rummet blevet overflødigt, og blev derefter kun brugt til garderobe i forbindelse med større arrangementer. Trappen blev fjernet og der blev opsat ekstra knager i entreen som afløsning.

Fra forhallen mod dørene til scenen og den store sal. I loftet ses lemmen til loftet, hvorigennem der tidligere var adgang til økæmnerkontoret

Sognerådet havde indtil forsamlingshuset stod færdigt i 1945 ikke haft et offentligt lokale. Man mødtes regelmæssigt, i perioder ca. en gang om måneden, oftest ved formanden. De offentlige møder, f.eks. omkring valg, blev afholdt i skolen eller forsamlingshuset. Men nu fik man et fast sted, hvor man kunne afholde møder og opbevare papirer fra møde til møde. For de borgere, der ønskede at drøfte noget med sognerådet, var det også et mere neutralt sted, end en privat stue. Af den grund kaldes rummet endnu af ældre idomboere for òkæmnerkontoretò, opkaldt efter kassererhvervet i den gamle sognekommune. Til mødelokalet blev indkøbt særlige møbler, et par stole er endnu i privat eje i sognet. Det har ikke altid været behageligt, da lokalet ikke havde indlagt varme, så man fortsatte med at afholde en del møder hos formanden.

Rummet under scenen, der havde været benyttet som klublokale af Idom Ungdomsforening siden begyndelsen af 1970'erne, blev også nedlagt. Rummet var en brandfælde uden tilstrækkelige flugtveje, og kunne ikke godkendes af kommunen. Rummet havde oprindeligt været beregnet til opbevaring af stole og borde, der ikke var i brug. Man fik adgang ved at fjerne en sektion af sceneforkanten, hvilket gav direkte adgang til rummet under scenen. Da man indrettede klublokalet blev væggene beklædt med forskallingsbrædder, hvilket kombineret med træmøbler, masser af stofhynder og tæppe på gulvet skabte en yderst farlig situation i tilfælde af brand.

Da kommunen overtog bygningen ændrede arbejdsforholdene sig for bestyreren. Hilda Kristensen skulle stå for udlejningen, og fik derfor et lille honorar pr. udlejning. Regnskab og indkrævning af betaling for udlejningen stod kommunen for, ligesom anskaffelser skete gennem dem. Hilda skulle hver måned indsende en rapport til kommunen, der så skrev regningerne ud fra den. Indtægter fra arbejdet som kokekone var dog hendes egne, uafhængigt af kommunens regnskab.

Forsamlingshuset 2008

Efterhånden mente kommunen at have en for stor administrativ byrde med de mange sognegårde rundt omkring og ønskede at afhænde dem. Nogle blev solgt til private, og Hilda blev også spurgt om hun var interesseret i at overtage Idom Sognegård, hvilket hun takkede nej til. I stedet blev huset i 2003 òovertagetò

af Idom Borgerforening, dog stadigvæk med kommunen som ejer. Herefter skulle Hilda selv opkræve penge fra brugerne af huset og stå for anskaffelser ud fra den af kommunen afsatte sum, beregnet ud fra udlejningsfrekvensen. Pengene endte stadigvæk i kommunens kasse, men uden det administrative arbejde fra før, det påhvilede nu Hilda.

Denne ordning fortsatte de næste par år, indtil planerne for PLEXUS Idom-Råsted kom på banen. En vigtig del af finansieringen af dette store bygningsprojekt var nedlæggelse af sognegårdene i Råsted og Idom og overførslen af de kommunale tilskud til sognegårdene til de nye kultursale i PLEXUS.

Efter en intens debat på forskellige borgermøder blev nedlæggelserne vedtaget, og dermed var sognegårdens tid forbi. Et vigtigt argument for nedlæggelse var bygningernes tilstand, det var efterhånden blevet nødvendig med en komplet renovation af køkkenet og toiletterne og desuden var det blevet lovpligtigt med handikaptoiletter i sognegårdene, hvilket ville betyde en tilbygning. De penge der var afsat til dette blev i stedet brugt som tilskud til PLEXUS.

Hilda Kristensen holdt som bestyrer og kokekone i efteråret 2003 efter mere end 30 års virke i huset. En kort overgang var der et andet bestyrerpar, inden huset lukkede endeligt i 2007. Efterfølgende blev huset sat til salg af Holstebro Kommune, lidt forsinket. Det viste sig af købsaftalen helt tilbage fra 1986 aldrig var blevet tinglyst, så reelt stod kommunen ikke som formel ejer. Dette skulle bringes i orden inden huset kunne sættes til salg. Tinglysningen faldt på plads i efteråret 2009, hvorefter kommunen indbød interesserede til at byde på huset. Det viste sig svært at sælge det gamle forsamlingshus, især i lyset af den finanskrisen, der havde lagt en dæmper på handelen med boliger og erhvervsbygninger. Pr. 1. januar 2011 lykkedes det at sælge huset til ejeren af ðHästensø i Holstebro, Henrik Kristensen. Han var ikke ukendt med bygningen, som søn af Hilda Kristensen! Desværre betød et uopdaget, sprængt vandrør en stor vandskade i huset hen over julen 2010, lige før han overtog bygningen, at man måtte skifte gulv og loft i store dele af huset.

Huset blev brugt som lager for senge og madrasser mm til butikken uden at foretage de store ændringer indvendigt. Men af frygt for at miste det dyre varelager ved et indbrud, valgte Henrik Kristensen at indrette en lejlighed i den forreste del af bygningen. Scenerummet blev til stue, og i køkkenområdet blev der indrettet værelse, køkken og bad.

Men bygningen var ikke optimal som lagerbygning, og i 2013 blev bygningen solgt til Bo Arvin. Også han stammer fra Idom, som søn af tidligere skoleinspektør, Carlo Arvin. Han har indrettet resten af det tidligere forsamlingshus til yderligere to dejlige lejligheder. Som en sidste hilsen til husets lange historie, blev der i efteråret 2013 for første gang sat navn på huset, da bogstaverne en for en blev monteret på husets facade og dannede ordet

Forsamlingshuset 1945

I 113 år var Idom Forsamlingshus rammen om utallige arrangementer. Her har der været afholdt foredrag, generalforsamlinger og møder, ikke kun af lokale foreninger. Mange børn har fået deres debut på de skrå brædder i den årlige skolekomedie, danset til tidens musik og måske opsøgt et mørkt hjørne med kæresten. Her har man fejret de store begivenheder i sit liv, bryllup, sølvbryllup og lignende med familie, naboer og venner. Men huset har dannet rammen om en bred vifte af arrangementer i her har været rejsebiograf, koncerter, amatørteater, folkedans og meget mere. Og selvfølgelig masser af fester for unge og voksne til jul, midsommer, høst og andet.

Da huset lukkede i 2007 flyttede disse arrangementer til PLEXUS, medens det gamle forsamlingshus stod forladt tilbage. Det er et bevis på bygningens kvalitet og lokales veneration for stedet, at det i dag igen er i brug, nu ikke som mødested for sognets beboere. I stedet er der her tre dejlige lejligheder, beliggende centralt i byen.